

Haarlem, 7 april 2023

Aan de raad van de gemeente haarlem
door tussenkomst van
Bureau Griffie

Dames en heren,

Ik zond bijgaande email aan onder andere de burgemeester, college van B&W en de wethouders, met daarbij het eindverslag van de activiteiten van onze stichting in het kader van de herdenking van het 500ste geboortjaar van de Haarlemse humanist Coornhert (1522-1590). De gemeente Haarlem heeft vorig jaar een bedrag van € 10.000,- ter beschikking gesteld ten behoeve van ons Coornhert-jaarprogramma.

Mag ik u verzoeken genoemde email en het bijgevoegde eindverslag op te voeren bij de ingekomen stukken van de gemeenteraad en daarnaast deze toe te zenden aan de 39 raadsleden.

Graag verneem ik van u.

Met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Coornhert Stichting Haarlem
Wim Cerutti, voorzitter

Coornhert500 – Haarlem

**Verslag van de activiteiten in 2022 van de Coornhert Stichting Haarlem
in het kader van de herdenking van het vijfhonderdste geboortjaar van
Dirck Volckertszoon Coornhert**

**Vastgesteld door het bestuur van de
Coornhert Stichting Haarlem
10 maart 2023
Eindversie 22 maart 2023**

INHOUD

1. Inleiding

Amsterdam, Delft, Gouda, Haarlem

Samenvatting

2. Wie was Coornhert?

3. Coornhertjaar Haarlem 2018

4. Coornhert Stichting Haarlem

Bestuur

Twee Coornhert-stichtingen

5. Beleidsuitgangspunten Coornhert500

450-jaar 'geboorte van Nederland'

6. Subsidies

7. Samenwerking

8. Jaarprogramma Coornhert500 – Haarlem

1. Publiekscongres 'Tolerantie en samen leven'

2. Tentoonstelling 'Coornhert op zoek naar waarheid'

3. Tentoonstelling 'Haarlem 1572-1573. De stad belegerd en verdedigd'

4. Tentoonstelling 'Kenau: een Hollandse heldin'

5. Tentoonstelling 'Leven, werk en denkbeelden van Coornhert'

6. Tentoonstelling 'Haarlem 1572-1573 in beeld'

7. Tentoonstelling 'Coornhert als inspirator van hedendaagse kunstenaars'

8. Verkoopexpositie 'Het beleg van Haarlem, Kenau en Coornhert in boek en prent'

9. Project/tentoonstelling 'De stem van de burger'

10. Coornhertprijs

11. Debat in de Pletterij 'Cancel culture. Het nieuwe excommuniceren'

12. Terug in de drukkerij van Coornhert

13. Openstelling Hoofdwacht

14. Coornhert-excursie

15. Kunst in het Coornhert Lyceum

16. Tafelspel 'Het Land van Belofte'

17. Scholendebat

18. Project 'Vluchtelingen zoals Coornhert'

19. Voices of Tolerance

20. Coornhert-stadswandeling

21. Coornhert-lezingen

22. Humanistisch Verbond

23. Coornhert-muur

24. Coornhert-gedenksteen

25. Dagboek van een ooggetuige van het beleg

26. Website

27. Overige communicatiemiddelen

28. Algemene en bestuurskosten

29. Onvoorzien

9. Uitgaven, inkomsten, dekking

10. Bereik

11. Vervolg

12. Samenvatting

Bijlagen: - Overzicht uitgaven per project

- Publicaties

Meer informatie: www.coornherthaarlem.nl

1. Inleiding

Het zal niet veel Haarlemmers zijn ontgaan dat 2022 het vijfhonderdste geboortjaar was van hun stadsgenoot de humanist Coornhert, die met Frans Hals als belangrijkste Haarlemmer ooit kan worden beschouwd. In dit herdenkingsjaar kwam de Coornhert Stichting Haarlem met een uitgebreid activiteitenprogramma. Het bestuur van deze stichting doet in voorliggend rapport daarvan in hoofdlijnen verslag. Het rapport is ook te beschouwen als een (financiële) verantwoording in de richting van de organisaties en instellingen die ons een subsidie hebben verstrekt. Daaronder begrijpen we ook bedrijven die bij hun facturering rekening hebben gehouden met het algemeen nut en cultuur bevorderend karakter van onze stichting.

Amsterdam, Delft, Gouda, Haarlem

Vier Nederlandse steden zijn op bijzondere wijze met Coornhert verbonden: Amsterdam, Delft, Gouda en Haarlem. De eerste zestien jaar van zijn leven bracht Coornhert door in zijn geboortestad Amsterdam. Na een verblijf van een jaar in Spanje en Portugal en zo'n twee jaar in Vianen, woonde en werkte Coornhert, met onderbrekingen, circa 38 jaar in Haarlem. Hij week een aantal keren uit naar Duitsland, waar hij in totaal zo'n negen jaar als balling/vluchteling doorbracht. Na een verblijf van enkele maanden in Delft, ging hij in Gouda wonen waar hij na ongeveer twee jaar, op 29 oktober 1590, overleed. Coornhert werd 68 jaar. Delft heeft voor zover ons bekend aan het vijfhonderdste geboortjaar van Coornhert geen aandacht besteed. In Gouda, dat in 2022 ook 750 jaar stadsrechten vierde, is in het Coornhert500 jaar een aantal Coornhert-activiteiten georganiseerd. In Amsterdam is eind oktober in de Nieuwe Kerk een Coornhert-herdenkingssteen onthuld. Haarlem heeft het meest uitgebreid aandacht aan Coornhert besteed. De Haarlemse evenementen komen in dit rapport alle kort aan de orde.

Samenvatting

De herdenking en viering in Haarlem van het vijfhonderdste geboortjaar van Coornhert is geslaagd te noemen. Er was een gevarieerd programma met zo'n vijftwintig activiteiten/evenementen van goede kwaliteit. We verleenden medewerking aan acht tentoonstellingen en aan negen publicaties. Zo'n 21.000 mensen werden rechtstreeks bereikt. Er werd met veel lokale organisaties samengewerkt. Het Coornhert500-jaar is dan ook breed gedragen. Voor jongeren is vrij veel gedaan, vooral door en met het Coornhert Lyceum. Tenslotte, ook in financieel opzicht is de herdenking goed verlopen. We zijn (net) binnen het budget van € 75.000,- gebleven. Dit bedrag was door elf sponsors in totaal toegezegd en voor 90% al aan ons uitbetaald. In bijlage 1 is een samenvattend overzicht opgenomen van de uitgaven per project.

Kortom: veel inwoners van Haarlem en omgeving hebben (nader) kennis gemaakt niet alleen met leven en werk van Coornhert als historische figuur, maar ook met zijn denkbeelden en de betekenis daarvan in onze tijd. En dat was de hoofddoelstelling van de Coornhert Stichting Haarlem in het Coornhert500-jaar 2022.

2. Wie was Coornhert?

Dirck Volckertszoon Coornhert (1522-1590) is een van de belangrijkste cultuurdragers van ons land. Theoloog en filosoof, grafisch kunstenaar, schrijver, dichter, drukker, uitgever, humanistisch geleerde, taalvernieuwer, letterkundige, stadssecretaris van Haarlem, notaris, toneelschrijver, musicus en misschien de auteur van het Wilhelmus. Nauw betrokken bij de Opstand tegen Spanje en vooraanstaand adviseur en medestander van Willem van Oranje. Onvermoeibaar strijder voor vrijheid van denken, van meningsuiting, van drukpers en van godsdienst. Kampioen van de tolerantie. Bestrijder van kerkelijke machtspolitiek en

wanpraktijken, van starre dogma's en gewetensdwang door katholieken én calvinisten. Een man die rechtvaardigheid en medemenselijkheid hoog in het vaandel had. En kritisch mens die ook anderen aanspoorde kritisch te blijven, de waarheid te zoeken en de leugen te verwerpen.

Coornhert is niet alleen een boeiende historische figuur, maar heeft ook voor onze tijd betekenis. Kernwaarden waar Coornhert zich sterk voor maakte (vrijheid, gelijkwaardigheid, respect, tolerantie) lijken in onze tijd te worden aangetast. Een nieuwe Coornhert hebben we niet, maar hij kan ons misschien inspireren.

3. Coornhertjaar Haarlem 2018

Coornhert is lang ondergewaardeerd en relatief onbekend gebleven. In de rij van grote vrijdenkers: Erasmus, Coornhert, Descartes, Spinoza is Coornhert de minst gekende. Daarvoor zijn enkele redenen aan te wijzen. We noemen er twee. Allereerst: Coornhert had veel kritiek op de katholieken én de gereformeerden en maakte zich dan ook bij beide geloofsgroeperingen weinig geliefd. Hij werd van niemand een held of belangrijk leraar. Zijn standpunten dat de mens een vrije wil heeft, van nature goed is en al tijdens zijn leven een 'volmaakt' mens kan worden, waren volledig in strijd met opvattingen van de calvinisten over predestinatie en de erfzonde. Een andere reden is dat Coornhert alleen in de volkstaal wilde schrijven. Hij wilde 'gewone' mensen bereiken, niet vooral geleerden. Buitenlandse geleerden hadden daardoor niet of nauwelijks toegang tot zijn werken en hij werd dan ook in zijn tijd geen onderdeel van grensoverschrijdende debatten over theologie of filosofie.

Enkele Haarlemmers (Maria van Vlijmen, Peter van Wingerden en Wim Cerutti) wilden verandering brengen in de relatieve onbekendheid van Coornhert door inwoners van Haarlem en omgeving te laten kennismaken met zijn leven, werk en denkbeelden. De drie initiatiefnemers begonnen met hun plannen al in 2015-2016. Ze voelden een zekere urgentie om nu eens eindelijk wat te doen aan Coornhert en Haarlem en wilden dan ook niet wachten tot het herdenkingsjaar 2022, waarin het vijfhonderdste geboortjaar van Coornhert zou worden herdacht.

Daartoe werd bij notariële akte van 17 juli 2017 de Stichting Coornhertjaar Haarlem 2018 opgericht. Deze stichting bracht bijna €23.000 aan subsidies bijeen. Hiermee werd een aantal activiteiten gefinancierd. Er kwam een fraai geïllustreerd boekje met het hele jaarprogramma 2018 dat in 5000 exemplaren werd verspreid. In de Janskerk, de publiëkszetel van het Noord-Hollands Archief, werd een tentoonstelling gehouden met prenten van Coornhert, begeleid door een mini-catalogus, die bezoekers gratis konden meenemen. In de Hoofdwacht was een inleidende tentoonstelling over Coornhert te zien. Er werd een viertal Coornhert-lezingen gehouden en een culturele avond 'Kunst en muziek rond Coornhert' in de Gravenzaal van het stadhuis. Drie bestuursleden van de Stichting Coornhertjaar Haarlem 2018 kwamen met een boekje *Dirck Volckertszoon Coornhert (1522-1590). Een strijdbare Haarlemse humanist*. Er werd nauw samengewerkt met het Haarlemse Coornhert Lyceum en met de Historische Vereniging Haarlem.

Het Haarlemse Coornhertjaar 2018 was een succes. Er was veel belangstelling van de pers en zo'n 17.000 mensen werden rechtstreeks bereikt. Al met al een prima basis en opmaat voor het herdenkingsjaar 2022.

4. Coornhert Stichting Haarlem

Met het oog op het herdenkingsjaar 2022 was het van belang om de naam van de Stichting Coornhertjaar Haarlem 2018 te wijzigen. De nieuwe naam werd Coornhert Stichting Haarlem. Dat werd vastgelegd bij notariële akte van 16 januari 2019. Het doel van de stichting bleef ongewijzigd, namelijk: 'Het stimuleren van de kennis omtrent het leven, werk en denkbeelden

van de veelzijdige humanist Dirck Volckertszoon Coornhert (1522-1590), met bijzondere aandacht voor zijn Haarlemse jaren en zijn betekenis voor Haarlem’.

Toegevoegd is dat de stichting haar doel onder meer tracht te verwezenlijken door het (mede)organiseren van een herdenking van het vijfhonderdste geboortjaar van Coornhert in het jaar 2022.

Bestuur

Het bestuur van de Coornhert Stichting Haarlem is vrijwel identiek aan het bestuur van zijn rechtsvoorganger en bestaat uit:

- mr. W.G.M. (Wim) Cerutti, voorzitter
- mr. E.H. (Edzo) Huisman, secretaris
- mr. L.J. (Bert) van Apeldoorn, penningmeester
- mr. P. (Peter) van Wingerden, bestuurslid
- drs. M.G.A. (Maria) van Vlijmen, bestuurslid.

Beschermheer: drs. J. (Jos) Wienen, burgemeester van Haarlem.

De stichting is een culturele Algemeen Nut beogende Instelling (ANBI). Beschikking d.d. 4 december 2017.

RSIN: 857826980

Bankrekening: NL12RABO 03 24 07 17 95

Twee Coornhert-stichtingen

Er is in Nederland, naast de Coornhert Stichting Haarlem, nog een andere stichting die zich met Coornhert bezig houdt. Dat is de Coornhert Stichting. De *Coornhert Stichting Haarlem* is er vooral op gericht een breed publiek (met accent op Haarlem en de regio) met Coornhert te laten kennismaken, de *Coornhert Stichting* is vooral wetenschappelijk georiënteerd en heeft zich gericht op het uitgeven van studies en teksten van en over Coornhert. Beide stichtingen onderhouden al jaren goede contacten en hebben in 2022 samen een congres over tolerantie georganiseerd, waarover later meer.

De Coornhert Stichting, opgericht in 2007, speelt een belangrijke rol in de Coornhert-revival met de heruitgave van werken van Coornhert en het stimuleren van publicaties over hem. Onder verantwoordelijkheid van de Coornhert Stichting zijn in de serie *Bibliotheca Dissidentium Neerlandicorum* (Bibliotheek van Nederlandse non-conformisten) tot nu toe vijftien tekstedities van en studies over Coornhert verschenen. Voorzitter van deze stichting is dr. Gerlof Verwey. De website van de stichting (www.coornhertstichting.nl) is een waardevolle bron voor de Coornhert-studie. De doelstellingen van de Coornhert Stichting reiken overigens verder dan Coornhert. In lijn met de denkbeelden van Coornhert zijn de doelstellingen van de Coornhert Stichting: streven naar een publieksgerichte cultuuroverdracht; bevorderen van een ethisch-humanitaire grondhouding van tolerantie; stimuleren van de zin voor letterkunde en kunst(en).

5. Beleidsuitgangspunten Coornhert500

De eerste stap die het bestuur van de Coornhert Stichting Haarlem in 2019 zette op de lange weg om te komen tot een waardige herdenking van het 500ste geboortjaar van Coornhert, was het formuleren van beleidsuitgangspunten die als basis en richtsnoer moesten dienen voor de voorbereiding en uitvoering van activiteiten en evenementen in het kader van het

herdenkingsjaar 2022. Deze werden neergelegd in een Beleidsplan dat in juni 2020 in eerste concept gereed kwam en in december 2020 door het bestuur werd vastgesteld.

Een belangrijk uitgangspunt betrof de doelgroepen. Coornhert-activiteiten dienden – zo besloot het bestuur – vooral gericht te zijn op een algemeen, breed geïnteresseerd publiek, naast bestuurders, politici, beleidsmakers, wetenschappers, filosofen, humanisten, historisch geïnteresseerden, betrokkenen bij het onderwijs etc.). Daarnaast werd bijzondere aandacht gewenst geacht voor scholen en jongeren en enkele specifieke groepen zoals de (ca. 1500) leden van de Historische Vereniging Haarlem. De activiteiten dienden laagdrempelig en zoveel mogelijk gratis toegankelijk te zijn.

Daarnaast diende binnen het totaalpakket aan activiteiten een goed evenwicht gevonden te worden tussen aandacht voor Coornhert als nationale figuur en de betekenis van Coornhert voor Haarlem. Ook diende een evenwicht gevonden te worden tussen enerzijds evenementen waarbij aandacht zou worden geschonken aan Coornhert als historische figuur en anderzijds activiteiten die vooral de betekenis van zijn denkbeelden voor onze tijd zouden belichten. Het werd tevens van belang geacht dat de verschillende Coornhert-activiteiten in goed overleg met lokale organisaties, bedrijven en instellingen zouden worden voorbereid en uitgevoerd. Tenslotte werd geformuleerd dat alle activiteiten inhoudelijk van goed niveau dienden te zijn, met een zorgvuldige communicatie (website, persberichten etc.) en goede vormgeving van communicatie-uitingen.

Wij menen dat de meer dan twintig door ons (mede) georganiseerde Coornhert-activiteiten en -evenementen zoals deze daadwerkelijk in 2022 hebben plaatsgevonden, uitstekend pasten binnen de geformuleerde uitgangspunten.

450-jaar ‘geboorte van Nederland’

Naast het vijfhonderdste geboortjaar van Coornhert, was er in 2022 nog iets te herdenken, namelijk wat door sommigen wordt gezien als de ‘geboorte van Nederland’, 450 jaar geleden. Het jaar 1572 is belangrijk als eerste jaar van daadwerkelijke strijd tegen Spanje, waaruit uiteindelijk de Republiek ontstond. In dat jaar is veel gebeurd, o.a. de inname van Den Briel door de Watergeuzen op 1 april, de moord op een aantal priesters (‘martelaren van Gorcum’) en de eerste Vrije Statenvergadering, waarbij twaalf steden, waaronder Haarlem, van 19- 23 juli in Dordrecht bijeenkwamen en besloten tot gezamenlijke financiering van de Opstand en het (opnieuw) aanstellen van Willem van Oranje als landvoogd. In 1572 kwamen vele steden in opstand tegen de Spaanse overheersers, waarna een strafexpeditie langs verschillende steden volgde waarbij Zutphen en Naarden door de Spanjaarden werden uitgemoord, Haarlem zich na een langdurig beleg moest overgeven, maar Alkmaar en Leiden uiteindelijk niet voor de Spanjaarden hoefden te wijken.

In het voorjaar van 2020 zijn eenentwintig gemeenten waaronder Haarlem een Samenwerkingsverband aangegaan om in de periode 2022-2025 te komen tot een ‘meerjarige herdenking en viering van de wonderlijke geboorte van Nederland’ (aldus een stuk van dit samenwerkingsverband). Later voegden ruim twintig andere gemeenten zich bij dit gezelschap. Voorzitter van dit samenwerkingsverband is Jos Wienen, burgemeester van Haarlem, die tevens beschermheer is van de Coornhert Stichting Haarlem. Gezien de vele raakvlakken tussen ‘de geboorte van Nederland’ en Coornhert, werd onze stichting door dit Samenwerkingsverband gevraagd in het Coornhert500-jaar, samen met de Historische Vereniging Haarlem, ook aandacht te besteden aan ‘450-jaar 1572’. Wie aan Haarlem in 1572 denkt, komt onmiddellijk op ‘Beleg’ en ‘Kenau’. Ons bestuur besloot dan ook deze twee onderwerpen nader te belichten en wel door middel van twee tentoonstellingen en een publicatie. De Beleg-tentoonstelling werd samen met Museum Haarlem voorbereid, de

Kenau-tentoonstelling samen met de Historische Vereniging Haarlem. Het boek over het Beleg & Kenau werd een uitgave van onze stichting.

De gemeente Haarlem organiseerde in het kader van het ‘Samenwerkingsverband 1572’ op 9 september 2022 een symposium ‘Verdraagzaamheid in tijden van polarisatie’.

6. Subsidies

Onze stichting startte in januari 2019 zijn activiteiten vrijwel zonder reserves; er was slechts een klein bedrag overgebleven van onze rechtsvoorganger de Stichting Coornhertjaar Haarlem 2018. Ideeën, enthousiasme en werkkraft had ons bestuur genoeg, genoeg, maar de financiële middelen ontbraken nog vrijwel geheel.

Aan elf organisaties en instellingen werd eind 2020/eerste helft 2021 een uitgebreide subsidieaanvraag toegezonden. Het Beleidsplan, met het daarop gebaseerde concept Jaarprogramma, diende als ‘onderlegger’ voor deze subsidieaanvragen. Vrijwel alle aangeschreven organisaties reageerden positief. Het totaal aan toegezegde/ontvangen subsidies bedraagt € 75.000,-. Zie over de besteding hiervan hoofdstuk 8 van dit rapport (pag. 8-25 en bijlage 1 (pag. 28-29)).

7. Samenwerking

Een van de beleidsuitgangspunten was dat de verschillende Coornhert-activiteiten in overleg met lokale organisaties, bedrijven en instellingen zouden worden voorbereid en uitgevoerd. Dat is ook gebeurd. Er is een goede en soms nauwe samenwerking tot stand gebracht met vele (vooral Haarlemse) instellingen, organisaties, bedrijven en individuele personen. De belangrijkste worden hieronder genoemd.

- 3D-MZ Haarlem
- Abels, Gouda, Prof. Paul -
- Antiquariaat De Vries & De Vries, Haarlem
- Borssum Buisman Stichting, Van
- Coornhert Lyceum
- Coornhert Stichting
- CopyNet, Haarlem
- Fonts+ Files, vormgevers
- Gemeente Haarlem
- Grafisch Atelier Haarlem
- Historische Vereniging Haarlem
- Historische Werkgroep Haarlem
- Hooven, Marcel ten
- Humanistisch Verbond
- Jong, drs. Emma de
- Kooij, Barbara
- Kunst Zij Ons Doel (KZOD), Haarlemse kunstenaarsvereniging
- Mendel College
- Museum Haarlem
- Museum Ons’ Lieve Heer op Solder, Amsterdam (programma ‘Voices of Tolerance’)
- Nederlands Debat Instituut
- Nieuwe Kerk, Amsterdam
- Noord-Hollands Archief
- Pletterij Haarlem, De
- Projectgroep Gouda 750
- Ramakers, Groningen, Prof. Bart -
- Samenwerkingsverband 1572-gemeenten
- Stichting Literair Haarlem
- Theatergroep ‘De Kale’
- Trou Moet Blycken, Haarlem
- Uitgeverij Loutje, Haarlem

- Uitgeverij van Gennep
- Voorbereidingscommissie Coornhert500 van de Historische Vereniging Die Goude
- Vluchtelingenwerk Nederland
- Vrienden van het Noord-Hollands Archief, Stichting -
- Wienen, drs. Jos, beschermheer Coornhert Stichting Haarlem, burgemeester van Haarlem en voorzitter Samenwerkingsverband 1572-gemeenten.

8. Jaarprogramma Coornhert500 – Haarlem

Met het denken over de invulling van een Jaarprogramma 2022 is het bestuur vroeg begonnen. Een eerste concept lag in juni 2020 ter tafel. Vervolgens is hieraan nog 19 maanden doorgewerkt tot februari 2022. Op 24 februari 2022 is wat Haarlem betreft de eerste publieke stap in het Coornhert500-jaar gezet, met het online gaan van de splinternieuwe website www.coornherthaarlem.nl waarin het hele programma vrijwel tot in detail was verwerkt. Een in 5000 exemplaren gedrukte flyer werd toen verspreid om Haarlemmers globaal op het Coornhert-herdenkingsjaar te attenderen en hen te wijzen op de website. Ook de lokale en regionale pers besteedde toen aan een en ander (bescheiden) aandacht.

Het Jaarprogramma 2022 omvatte een groot en gevarieerd pakket aan activiteiten en evenementen, dat ons inziens voldoende recht deed aan de belangrijke en inspirerende figuur Coornhert en de herdenking van zijn 500ste geboortejaar. Het bestuur realiseerde zich dat het een ambitieus programma was, dat van de vijf bestuursleden en van vele anderen (vrijwel steeds vrijwilligers) veel inzet zou vergen. Coornherts denkbeelden waren dit waard, zo was toen en nu het gevoel van bestuur en bestuursleden.

Hieronder beknopt een toelichting op de 27 activiteiten/evenementen, genummerd 8.1. t/m 8.27. Per project wordt een korte beschrijving gegeven van de betreffende activiteit, en wordt vermeld wat de kosten zijn die ten laste van de Coornhert Stichting Haarlem zijn gekomen. Soms waren alle kosten ten laste van onze stichting, soms is een kleinere of meer substantiële financiële bijdrage gegeven. Steeds is ernaar gestreefd om de partner(s) in het desbetreffende project ook financieel te laten participeren. Gezien het grote aantal projecten en een relatief bescheiden totaal budget, is de budgetbewaking en -planning streng geweest.

In bijlage 1 (pag. 28-29) is een samenvatting opgenomen van de uitgaven per project, zodat in één oogopslag is te zien, hoeveel aan welk project is besteed.

Per activiteit is tenslotte ook aangegeven hoeveel personen (naar schatting) met de betreffende activiteit zijn bereikt.

8.1. Publiekscongres ‘Tolerantie en samen leven’

Stadhuis Haarlem, 20 april.

Het was al jaren de wens van ons bestuur om in 2022 de landelijke herdenking en viering van het 500ste geboortejaar van Coornhert in Haarlem te starten met een groot publiekscongres over tolerantie. En dan niet zozeer tolerantie in historisch perspectief, maar vooral gericht op de huidige samenleving. Het moest niet gaan over de historische figuur Coornhert, maar over de betekenis van zijn denkbeelden nu. Er is zeer veel werk in de voorbereiding gaan zitten, maar dit congres, georganiseerd samen met de Coornhert Stichting, is er gekomen en kan als zeer geslaagd worden bestempeld. Het dagcongres (van 10.45-17.30) vond plaats op 20 april in het stadhuis van Haarlem (waar ooit Coornhert werkzaam was), in een met 145 gasten compleet gevulde Gravenzaal. Het hele congres was via life streaming ook voor niet-aanwezigen te volgen.

De aftrap werd verricht door Mardjan Seighali, voorzitter van het Humanistisch Verbond Nederland, met de voordracht/Coornhertlezing *Eerst de mens*. Andere sprekers waren de jurist en socioloog prof. Kees Schuyt, de historicus en journalist drs. Lofti El Hamidi, de filosoof en Denker des Vaderlands prof. Paul van Tongeren, de oud-president van de Hoge Raad prof. Geert Corstens en de jurist en rechtsfilosoof prof. Bastiaan Rijpkema.

De discussie werd geleid door Marcel ten Hooven, journalist bij de Groene Amsterdammer. Freek van Schie en Rosita van Wingerden verleenden nuttige bijstand bij de organisatie.

Opstellenbundel *Ware tolerantie*

Tijdens het publiekscongres werd het eerste exemplaar gepresenteerd van de bundel *Ware tolerantie. Hoe we onszelf kunnen zijn en elkaar toch kunnen verdragen*. Hierin geeft een keur van vooraanstaande wetenschappers en journalisten een antwoord op vragen als: Hoeveel tolerantie heeft een pluralistische samenleving nodig om met fatsoen en beschaving redelijk te functioneren? Hoeveel tolerantie kan een samenleving verdragen? Hoe voorkomen we dat mensen elkaar met de nek aankijken en er een contactloze samenleving ontstaat waaruit elke vorm van verdraagzaamheid verdwenen is?

Deze opstellenbundel is verschenen bij Uitgeverij Van Gennep Amsterdam, onder auspiciën van de Coornhert Stichting en onder redactie van journalist en publicist Marcel ten Hooven. Het boek, dat zeer de moeite waard is, is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van onze stichting.

Uitgaven. Uitnodiging c.a. € 508,20; Life streaming: € 2450,25; lunch: € 2661,59; fotograaf € 150; Coornhertlezing € 1210; bijdrage aan opstellenbundel ‘Ware tolerantie’: €1000; Totaal: € 7980,04

Bereik. Er waren 145 congresdeelnemers. De life streaming van het hele congres is via de website van onze stichting nog steeds te bekijken. Onbekend is hoeveel personen van deze mogelijkheid gebruik hebben gemaakt.

8. 2. ‘Coornhert op zoek naar waarheid’

- Tentoonstelling in Museum Haarlem/Gasthuis, 14 april-eind mei
- Gelijknamig boekje/catalogus door Emma de Jong met voorwoord van Wim Cerutti, 64 pag.

Coornhert gebruikt in zijn prenten en toneelstukken veelvuldig de personificatie van abstracte begrippen of menselijke eigenschappen. Via hun tekst, gedrag en attributen geven deze personificaties uitdrukking aan de hoedanigheden van de abstracte begrippen die zij belichamen, om aldus het onzichtbare zichtbaar te maken. Een geliefd thema bij Coornhert is het belang van de waarheid en het bestrijden van leugens en hypocrisie, waarbij hij allerlei personificaties inzet om zijn gedachten uiteen te zetten en te verbeelden. Zijn denkbeelden hierover zijn verrassend actueel, in een tijd waarin vooral in de sociale media desinformatie en het vervagen van de grenzen tussen feiten, verzinsels, leugens en ‘fake news’ aan de orde van de dag zijn. Coornhert roept op kritisch te zijn en niet alles en iedereen zomaar te geloven, ook (kerkelijke) gezagsdragers niet (en ook hemzelf niet!!). Een tentoonstelling over dit thema paste uitstekend in de opzet van het Coornhert500 jaar in Haarlem, om duidelijk de link met het heden en onze tijd te leggen. De kunsthistorica Emma de Jong, die hoopt te promoveren op het gebruik van personificaties in allegorische prenten en zinnespelen in de periode 1550-1600, met name in Haarlem en Antwerpen, werd door ons bestuur gevraagd inhoudelijk een tentoonstelling over dit onderwerpen te verzorgen, in coproductie met Museum Haarlem en onze stichting en een bijbehorend boekje te schrijven. Dit verscheen als uitgave van de Coornhert Stichting Haarlem.

Uitgaven

- Tentoonstelling in Museum Haarlem/Gasthuis: bedrag aan Museum Haarlem € 600, overig € 25.

- Gelijknamig boekje, 64 pag.: € 2917,93.

Totaal: € 3542,93.

Bereik. De tentoonstelling heeft 2033 bezoekers getrokken. Van het boekje zijn inmiddels ca. 150 exemplaren verspreid.

8.3. ‘Haarlem 1572-1573. De stad belegerd en verdedigd’

Tentoonstelling in Museum Haarlem, 14 april-eind aug.

De verdediging tegen de Spanjaarden tijdens het beleg van 11 december 1572 tot 13 juli 1573 is door generaties Haarlemmers als het belangrijkste wapenfeit uit de geschiedenis van hun stad beschouwd. Over geen onderwerp uit de Haarlemse geschiedenis is zoveel geschreven als over het beleg.

In 2022 was het 450 jaar geleden dat het beleg was begonnen. In 1973, 400 jaar na dato, was in Haarlem de laatste grote tentoonstelling over het beleg gehouden. Redenen genoeg om in het herdenkingsjaar 2022 tot een tentoonstelling over dit onderwerp te komen. Dat werd een coproductie van Museum Haarlem, de Coornhert Stichting Haarlem en de Historische Vereniging Haarlem.

Een werkgroep, samengesteld uit twee bestuursleden van de Coornhert Stichting Haarlem (Maria van Vlijmen en Wim Cerutti) en een lid van de Historische Werkgroep van de Vereniging Haarlem (Barbara Kooij) bracht de inhoudelijke kennis in. Museum Haarlem tekende voor het bijeenbrengen van alle objecten en de vormgeving en droeg de eindverantwoordelijkheid.

Het werd een fraaie tentoonstelling met een tweetal nieuwe invalshoeken. In eerdere tentoonstellingen over het beleg lag het accent veelal op militaire aspecten, nu werd vooral ook een beeld geschetst van het gewone leven van de Haarlemmers in de zeven maanden dat het beleg duurde. Nieuw was ook dat de Spaanse kant ruim werd belicht. De tentoonstelling trok veel aandacht van de pers en er kwamen ook veel bezoekers op af.

Uitgaven. Bijdrage aan Museum Haarlem: € 6000.

Bereik. De tentoonstelling in Museum Haarlem trok 4361 bezoekers. Bij de opening in de Nieuwe Kerk in Haarlem waren ca. 125 personen.

8.4. ‘Kenau: een Hollandse heldin’

-Tentoonstelling in de Hoofdwacht, 14 april-12 sept.

-Boek/catalogus: *Haarlem 1572-1573. De stad belegerd en verdedigd & Kenau: een Hollandse heldin*, door Wim Cerutti, Barbara Kooij en Maria van Vlijmen, 128 pag. Een uitgave van de Coornhert Stichting Haarlem.

Tot het midden van de negentiende eeuw werd Kenau vooral gezien als een heldhaftige en moedige vrouw, die zich met haar vrouwenvendel gewapenderhand had verzet tegen de Spanjaarden, net als haar mannelijke stadsgenoten. Later werd zij vooral weggezet als een twistziek manwif. Kenau is een fraai voorbeeld hoe vrouwen in de geschiedenis, door vooral mannelijke geschiedschrijvers, zijn weggepoetst en haar rol gemarginaliseerd. Naar huidige inzichten heeft Kenau een niet onbelangrijke rol heeft gespeeld tijdens het beleg. Het was hoog tijd voor een herwaardering. Op de tentoonstelling werd de zestiende-eeuwse

Kenau omgeven door indrukwekkende beelden van vrouwelijke strijders uit de 20ste en 21ste eeuw, onder wie vrouwen die meevechten in het Oekraïense leger. Kenau is geen scheldwoord maar een eretitel, aldus de tentoonstelling.

Uitgaven

-Tentoonstelling in Hoofdwacht: ontwerp en vormgeving Fonts + Files: € 3206,50; tekstbordjes € 36,30; productie CopyNet € 4077,70. Totaal € 7320,50.
-Boek/catalogus: *Haarlem 1572-1573. De stad belegerd en verdedigd & Kenau: een Hollandse heldin*, 128 pag.: € 5980,83.
Totaal: € 13.301,33.

Bereik

De tentoonstelling in de Hoofdwacht trok 4200 bezoekers
Van het boek *Haarlem 1572-1573. De stad belegerd en verdedigd & Kenau: een Hollandse heldin* zijn ca. 575 exemplaren door de uitgever of onze stichting verkocht of op een andere wijze verspreid.

8. 5. ‘Leven, werk en denkbeelden van Dirck Volckertszoon Coornhert (1522-1590)’. Tentoonstelling in het Coornhert Lyceum

In 2018 was door onze stichting een inleidende tentoonstelling van tien panelen samengesteld over leven, werk en denkbeelden van Coornhert. Voor het Coornhert500-jaar is deze tentoonstelling geactualiseerd en blijvend ter beschikking gesteld van het Coornhert Lyceum. De tentoonstelling is inmiddels door ca. 1000 leerlingen, docenten en reünisten bekeken.

Uitgaven

Actualiseren tentoonstelling: aanpassing bestaande borden € 121; productie nieuwe borden € 504; ; drukkersinfopaneel: € 121. Totaal € 746.

8.6. ‘Haarlem 1572-1573 in beeld’

- Tentoonstelling bij CopyNet, Cronjéstraat, medio april-medio sept.
- Gelijksnamig boekje/catalogus, met inleiding van Wim Cerutti, 16 pag.

Van het beleg (incl. Kenau) zijn zo’n honderdvijftig afbeeldingen bekend. Inhakend op het Coornhert500-jaar selecteerde het Haarlemse print-, ontwerp- en drukbedrijf CopyNet in overleg met de Coornhert Stichting Haarlem vijftien beelden, drukte deze in diverse maten en op verschillende materialen af en bracht deze bijeen in een kleine expositie ‘Het Beleg in beeld’. Deze was op werkdagen te zien in de winkel van CopyNet in de Cronjéstraat. Alle tentoongestelde werken konden worden aangeschaft, afgedrukt in formaten en op materialen naar keuze.

Uitgaven

- Tentoonstelling bij CopyNet, Cronjéstraat: niet ten laste van de CSH.
- Gelijksnamig boekje/catalogus, 16 pag.: niet ten laste van de CSH.

Bereik. De tentoonstelling bij CopyNet, Cronjé was ca. 100 dagen geopend en trok zo’n 1000 bezoekers.

8.7. ‘Coornhert als inspirator van hedendaagse kunstenaars’

- Tentoonstelling in Stadhuis/Kloostergangen, 1 sept.-14 okt.
- Catalogus *Kunstenaars in het spoor van Coornhert*, met een voorwoord van Wim Cerutti, 30 pag. Een uitgave van de Coornhert Stichting Haarlem.

Samen met onze stichting organiseerde de Haarlemse Kunstenaarsvereniging Kunst Zij Ons Doel (KZOD, opgericht 1821) een tentoonstelling *Coornhert als inspirator van hedendaagse kunstenaars* met werk van grafische kunstenaars, tekenaars, schilders en een beeldhouwer, die waren uitgenodigd werk in te zenden, dat geïnspireerd was op Coornhert en zijn denkbeelden. Er verscheen ook een fraaie catalogus *Kunstenaars in het spoor van Coornhert*, met beeld van de ingezonden werken, waarbij de dertien kunstenaars aangaven hoe zij door Coornhert waren geïnspireerd. Bij de opening van de tentoonstelling werd het eerste exemplaar overhandigd aan burgemeester Jos Wiene. Speciaal voor deze gelegenheid had dichteres Seraphina Hassels het gedicht ‘*Dwars maar recht*’: *Dirck Volckertszoon Coornhert (1522-1590)* geschreven, dat zij zelf voordroeg.

Uitgaven

- Tentoonstelling in Stadhuis/Kloostergangen, bijdrage aan KZOD: € 1000
  - Gelijksnamige catalogus, 30 pag. € 2307,53.
- Totaal: € 3307,53.

Bereik. De tentoonstelling in het Stadhuis/Kloostergangen trok naar schatting 750 bezoekers. Bij de opening waren ca. 100 belangstellenden. Van de catalogus zijn ca. 350 exemplaren verspreid.

8.8. ‘Het beleg van Haarlem, Kenau en Coornhert in boek en prent’.

- Verkoopexpositie bij Antiquariaat De Vries & De Vries.
- Gelijksnamige mini-catalogus, met een korte inleiding door Wim Cerutti, 4 pag.

Het Haarlemse prentenantiquariaat van Pieter en Martin de Vries schonk op de Open Monumenten dagen 10 en 11 sept. door een verkoopexpositie speciale aandacht aan prenten en boeken over Coornhert, het beleg en Kenau. Er verscheen ook een mini-catalogus met een beschrijving van de dertig objecten over deze onderwerpen die bij De Vries te koop waren.

Uitgaven

- Verkoopexpositie bij Antiquariaat De Vries & De Vries: niet ten laste van de CSH.
- Mini-catalogus, 4 pag.: niet ten laste van de CSH.

Bereik. De verkoopexpositie bij Antiquariaat De Vries & De Vries trok tijdens de Open Monumentendagen zo’n 175 bezoekers.

8.9. ‘De stem van de burger’

- Tentoonstelling van linsneden van leerlingen van het Coornhert Lyceum, in Museum Haarlem/Gasthuis, 23 sept.- 25 okt.
- Gelijksnamige catalogus, door Harm van Ee, met een voorwoord van Peter van Wingerden, (bestuurslid van de Coornhert Stichting Haarlem), 36 pag.

In het kader van het Coornhert500-jaar zette Harm van Ee, docent tekenen en cultuur coördinator Coornhert Lyceum een project op met 32 leerlingen van 4 Havo waarbij deze werden uitgedaagd hedendaagse protest-, uitsluiting- en tolerantie-issues als ‘Me Too’, ‘Black

Lives Matter', vrouwenemancipatie, coronademonstraties enz. te verbeelden in lino'sneden. Deze werden op de linopern van het Coornhert gedrukt, waarbij met allerlei kleuren en papiersoorten werd geëxperimenteerd. Het resultaat was van een verbluffend hoog niveau, met uiterst krachtige beelden. Het werk van de leerlingen was ruim een maand te zien in Museum Haarlem. Er werd door Van Ee ook een fraai boekje van gemaakt, financieel mede mogelijk gemaakt door onze stichting. Het hele project was geïnspireerd door Coornhert, die in zijn tijd ook allerlei zaken aan de kaak stelde en verbeeldde met zijn prenten. Het Coornhert Lyceum is een Cultuur Profiel School, waar kunst en cultuur een belangrijke rol spelen.

Uitgaven

Tentoonstelling van lino'sneden van leerlingen van het Coornhert Lyceum, in Museum Haarlem/Gasthuis: niet ten laste van de CSH.

- Gelijksnamige catalogus, 36 pag. Bijdrage t.b.v. ontwerp/drukken: € 500.

Bereik. De tentoonstelling trok ca. 2199 bezoekers. Van de catalogus zijn ca. 350 exemplaren verspreid.

8. 10. Coornhertprijs

Uitgereikt tijdens het Tolerantiecongres, 20 april.

Tijdens het Tolerantiecongres (zie hierboven onder project nr. 1, pag. 8-9), werd ook de door ons bestuur in 2020 ingestelde Coornhertprijs uitgereikt. In aanmerking voor de prijs komt, volgens het bestuursbesluit: *de in Nederland gevestigde persoon of organisatie die zich uitzonderlijk verdienstelijk heeft gemaakt in woord, geschrift, enige andere uiting of metterdaad, met betrekking tot de kernwaarden in het denken van Coornhert: vrijheid, gelijkheid, tolerantie, rechtvaardigheid. De prijs wordt eens in de drie jaar in Haarlem uitgereikt namens het bestuur van de Coornhert Stichting Haarlem aan de prijswinnaar, die door een onafhankelijke jury bindend wordt voorgedragen.*

De jury bestond uit Mardjan Seighali (voorzitter van het Humanistisch Verbond), Job Cohen (oud-burgemeester van Amsterdam en oud-staatsecretaris van justitie), Bastiaan Rijkema (bijzonder hoogleraar Verdraagzaamheid op de Uytendogaert-leerstoel, verbonden aan de Leidse Universiteit) en als voorzitter Nelie Groen, rector van het Coornhert Lyceum in Haarlem.

De jury was vooral op zoek gegaan naar personen die de laatste jaren het meest en het meest uitzonderlijk hadden bijgedragen aan een rechtvaardige samenleving, of anders gezegd die een uitzonderlijk strijd hadden geleverd tegen onrecht en dit vanuit een passie en compassie voor de medemens die onrecht was aangedaan. Na rijp beraad is de Coornhertprijs toegekend aan het Tweede Kamerlid Pieter Omtzigt en aan de advocate Eva González Pérez, die 'beiden zich met uitzonderlijke vasthoudendheid hebben ingezet om, waar eerst onrecht heerste, tot een begin van recht en rechtvaardigheid te komen voor duizenden gezinnen, die het slachtoffer waren geworden van wat de toeslagenaffaire is gaan heten', aldus het juryrapport. De jury wilde de toekenning van de Coornhertprijs overigens niet uitsluitend verbinden met de toeslagenaffaire. Eva González Pérez verdient grote lof voor haar inzet en toewijding, al twintig jaar, als sociaal advocate. Zij kan gewoon niet tegen onrecht, aldus de jury. En bij Pieter Omtzigt heeft de jury meegewogen dat hij zich zeker niet beperkt tot het boven water krijgen van de waarheid of tot het hekelen van misstanden. Hij komt ook (en dat al jaren) met

voorstellen tot verbetering van het machtsevenwicht in de rechtstaat en het herstel van vertrouwen; wat hij aanduidt als ‘een nieuw sociaal contract’.

De Coornhertprijs bestaat uit een beeldje en een geldbedrag. Beide prijswinnaars gaven aan dat zij dit gedrag niet zelf willen ontvangen, maar verzochten dit rechtstreeks aan een goed doel te schenken. Dat is uiteraard gebeurd.

Het beeldje van Coornhert hebben zij wél in ontvangst genomen. De Haarlemse beeldhouwer Jan van Borssum Buisman vervaardigde in 1987 een fraai borstbeeld van Coornhert dat in de hal van het Coornhert Lyceum staat. Van dit beeld, dat een meter hoog is, is door een Haarlems bedrijf voor de prijswinnaars een verkleinde 3D-print in zandsteen gemaakt.

Uitgaven

Geldprijs 2 x € 1000; scan Coornhertbeeld € 526,35; productie 3 beeldjes € 1033,34. Afronding in 2023 van uitreiking 2022 geraamd op € 500,-. Volgende Coornhertprijs-uitreiking geraamd op € 4000. Totaal: € 8059,69.

Bereik. Zie project nr. 1.

8.11. Debat in De Pletterij

26 april 2022.

De Pletterij is al ruim 25 jaar het Haarlemse debat- en cultuurpodium. Een kleine staf en ruim 80 vrijwilligers organiseren jaarlijks zo'n 120 debatten, lezingen, concerten, documentaire voorstellingen, films en andere events. In overleg met het bestuur van de Coornhert Stichting Haarlem organiseerde De Pletterij een debatavond rond het thema ‘*Cancel culture*’. *Het nieuwe excommuniceren*. Moderator was Marcel Boon. Gastsprekers waren Chris Aalberts, onderzoeker politieke communicatie en docent aan de Erasmus Universiteit, Floris van den Berg, filosoof en docent Universiteit Utrecht en Darryl Danchelo Osenga, bekend als rapper Insayno.

Uitgaven

Bijdrage in de kosten van de Pletterij: € 250.

Bereik. De discussieavond werd door 25 personen bijgewoond. De life streaming is tot 1 maart 2023 300 keer bekeken. De streaming is nog steeds te zien op het YouTube-kanaal van de Pletterij.

8.12. Terug in de drukkerij van Coornhert

Hoofdwacht, Grote Markt, 10 en 11 sept.

In het onderhuis van de Hoofdwacht, Grote Markt 17, waar Coornhert zelf van 1561 tot 1565 een drukkerij/uitgeverij had, was een kleine drukkerswerkplaats ingericht, met een oude pers, letterkasten met loden letters en oud drukkersgereedschap. Er werden drukdemonstraties gegeven en bezoekers konden met behulp van deskundige drukkers op een oude pers een eigen druksel vervaardigen, bijv. met een korte tekst van Coornhert, die men gratis meekreeg. Er was ook informatie over de boeken en pamfletten die door Coornhert hier zijn gedrukt en over oude drukkerijen. De drukpers (een originele kniehevelpers uit het einde van de 19e eeuw) was voor deze gelegenheid ter beschikking gesteld door het Noord-Hollands Archief uit de collectie van de Firma Joh. Enschedé en Zn.

Bij dit project werd samengewerkt met Paul van Marissing van het Grafisch Atelier Haarlem, en met het Coornhert Lyceum.

Uitgaven

Transport drukpers: € 328,19. Drukmateriaal, papier, vergoeding drukkers: € 750.

Totaal: € 1078,19.

Bereik. De drukkerij is naar schatting door 1000 mensen bezocht.

8.13. Openstelling Hoofdwacht

Grote Markt 17. Openstelling vrij., zat., zo van 13-17 in periode 14 april-12 sept.

De Hoofdwacht, in aanleg uit ca. 1250, is vermoedelijk het oudste nog bestaande woonhuis in Haarlem. Het was tot 1370 mogelijk mede in gebruik als stadhuis. De familie Van Zuren, wijnkopers en stadsbestuurders, woonde in de 15^e en 16^e eeuw 125 jaar in dit pand. In 1561 begon burgemeester Jan van Zuren in het onderhuis van zijn woning samen met Coornhert een drukkerij, die overigens maar enkele jaren heeft bestaan. In 1755 werd het aangekocht door de stad en in gebruik genomen als hoofd-wachtlokaliteit van de schutterij. Sedertdien heet het de Hoofdwacht. Vanaf 1919 is het de zetel van de Historische Vereniging Haarlem. De Hoofdwacht, zo nauw verbonden met Coornhert, is een zeer aantrekkelijk pand om te bezoeken. Tijdens de vijf maanden dat hier in 2022 in de Coornhertzaal op de eerste verdieping de Kenau-tentoonstelling te zien was, was ook de rest van het pand voor het publiek te bezoeken. Dit was mogelijk door de inzet van zo'n 25 vrijwilligers van de Historische Vereniging Haarlem.

Uitgaven

Geen kosten ten laste van CSH.

Bereik. Zie project nr. 8.4.

8.14. Coornhert-excursie

Dagexcursie naar Gouda en Dordrecht, 27 aug.

De Historische Vereniging Haarlem organiseert al meer dan 100 jaar elk jaar voor haar leden een excursie. In het kader van het Coornhert500-jaar werd deze excursie in 2022 georganiseerd door de Coornhert Stichting Haarlem. De dagexcursie per bus in 2022 stond geheel in het teken van Coornhert en had als bestemming Gouda en Dordrecht. Er waren 48 deelnemers, een bus vol. De excursie was overigens ook opengesteld voor niet-leden van de Historische Vereniging Haarlem.

In Gouda stond allereerst een bezoek aan de Sint-Jan op het programma waar onder leiding van enkele gidsen het graf van Coornhert werd bezocht en drie van de beroemde Goudse glazen werden bekeken: 'Triomf van de vrijheid' (Damiate-raam, geschonken door het Haarlemse stadsbestuur), 'Onthoofding van Johannes de Doper' (een geschenk van de Haarlemse Jansheren) en 'Vrijheid van Consciëntie (naar een van de kernpunten in de filosofie van Coornhert: gewetensvrijheid). In de kerk was de reconstructie van een aantal bij de reformatie verdwenen altaren te zien, met originele altaarstukken.

Vervolgens was er een stadswandeling, met speciale aandacht voor Coornhert, waarbij het gezelschap in drie groepen was verdeeld. Er werd o.a. een bezoek gebracht aan de in mei

2022 geopende ‘Kraamkamer van de Vrijheid’ in het poortgebouw van de voormalige Remonstrantse Kerk, waar een kleine expositie over Coornhert was ingericht. De wandeling ging ook langs de Coornhert- plaquette uit 1990 aan de gevel van het stadhuis en langs Oosthaven 17 (woon- en sterfhuis van Coornhert), met een gevelsteen met portret van Coornhert uit 1940 door de Haarlemse beeldhouwer Theo van Reyn. Ook werd de Sint-Jozefkerk bezocht met de Giganten van Gouda, onder wie Coornhert.

Na een voortreffelijke lunch met Goudse specialiteiten ging het naar Dordrecht waar het in 2022 vernieuwde Museum Het Hof werd bezocht, plaats van de eerste Vrije Statenvergadering in 1572, waarvan Coornhert later korte tijd secretaris was.

De excursie was een succes; prachtig weer, goede sfeer, ontspannen maar toch alles op tijd, twee mooie steden, veel te zien en veel te leren.

Uitgaven.

Bus: € 964,65; lunch: € 857,50; gidsen Sint-Jan: € 234,40; gidsen stadswandeling € 152,50; Dordrecht, diverse € 37,50. Totaal: € 2246,55.

Bereik. Aan de excursie namen 48 mensen deel.

8. 15 . Kunst in het Coornhert Lyceum

Coornhert Lyceum, 13 sept.

In het Coornhert Lyceum bevinden zich verschillende bijzondere kunstobjecten die verband houden met Coornhert, maar die de meeste Haarlemmers niet kennen. Zo staat in de hal een fraai bronzen beeld van Coornhert, in 1987 gemaakt door de Haarlemse beeldhouwer Jan van Borssum Buisman. Op 13 september hield het Coornhert Lyceum open huis, zodat belangstellende Haarlemmers konden kennismaken met de school en met deskundige toelichters de Coornhert-objecten konden bekijken.

Er waren zo’n 45 belangstellenden onder wie veel oud-leerlingen. Na een woord van welkom door de nieuwe rector Alexander Volmer, roemde de voorzitter van de Coornhert Stichting Haarlem Wim Cerutti de goede samenwerking met het Coornhert Lyceum. Ook vertelde hij het een en ander over het Coornhert-beeld van Van Borssum Buisman. Bestuurslid Maria van Vlijmen ging in op de betekenis van de wandplastiek van Levinus Tollenaar, cultuur coördinator Harm van Ee gaf uitleg over het glas-in-loodraam van Joost Swarte. Op beide kunstwerken heeft ook Coornhert een plaats gekregen. Na een kijkje achter de schermen van het toneel in de aula, toonde Harm van Ee in het tekenlokaal linsneden van een aantal leerlingen die in Museum Haarlem tentoongesteld zouden worden (zie hierboven, project nr. 8.9.). Paul van Marissing van Grafisch Atelier Haarlem demonstreerde vervolgens de linopers. De middag werd afgesloten met een door het Coornhert Lyceum aangeboden borrel en hapje.

Uitgaven

Geen kosten ten laste van CSH.

Bereik. Er waren ca. 45 personen op de ‘kunstmiddag’ afgekomen.

8.16. Tafelspel ‘Het Land van Belofte’

Toneelvoorstelling met maaltijd.

Coornhert stelde zijn leven in dienst van het verspreiden en toelichten van zijn ideeën met een stroom van publicaties, prenten en toneelstukken. In een Haarlems Coornhert500-

herdenkingsprogramma leek ook de opvoering van een van zijn toneelstukken te passen. Maar deze zijn veelal ernstig van toon, voor de moderne mens vaak moeilijk te begrijpen en nogal saai omdat er weinig in gebeurt. Daarom werd naar een alternatief gezocht. Dat bood zich aan in de vorm van de theaterproductie *Het Land van Belofte*, gebaseerd op het tafelspel van *Schipper, Pelgrim en Post*. Dit stuk handelt over drie mannen die op het punt staan te vertrekken naar het Heilig Land en elkaar sterke verhalen vertellen over een eerdere reis naar het Midden-Oosten. Over ontmoetingen met heiligen en monsters en over tochten naar bestaande of verzonnen exotische locaties, zelfs tot aan de poorten van de hemel en de hel. Dit stuk uit de tijd van Coornhert bevindt zich in de collectie van de aloude Haarlemse rederijderskamer Trou moet Blycken.

Bart Ramakers, hoogleraar oudere Nederlandse letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen, was al bezig met een studie naar dit toneelstuk en naar de mogelijkheden tot opvoering daarvan. In goed overleg met hem en met Trou Moet Blycken (met name met oud-keizer dr. Jan Spoelder) werd dit een heel project waaraan ook theatergroep 'De Kale' medewerking verleende. Deze groep onder leiding van Vastert van Aardenne heeft de laatste jaren veel vooral zeventiende-eeuwse toneelstukken opgevoerd.

Het Land van Belofte is een tafelspel, dat wil zeggen dat dit tijdens een maaltijd werd opgevoerd. Dat is ook gebeurd tijdens de opvoering van dit fascinerende stuk, op 14 en 15 september in de Gravenzaal van het stadhuis. Het stadhuis is nauw verbonden met Coornhert, die hier ruim vijf jaar (1562-1567) in stedelijke dienst werkzaam was, waarvan drie jaar als stadssecretaris. De opvoering op 14 sept. was voor broeders van Trou en hun partners, de opvoering op 15 september was bedoeld voor het Haarlemse publiek. Beide avonden was de Gravenzaal met 120 toeschouwers/maaltijdgangers tot de laatste stoel uitverkocht. Het stadhuis was, naast zetel van bestuur en rechtspraak, ook een centrum van kunst en cultuur. Er is een eeuwenoude traditie van optredens van (woord)kunstenaars en de opvoering van toneelstukken in en rond het stadhuis. Het opvoeren van *Het Land van Belofte* in het Haarlemse stadhuis anno 2022 paste heel goed in de traditie van het stadhuis als theater.

Tot ongeveer 1600 waren pelgrimsreizen erg populair. Deze gingen naar Jeruzalem, Santiago de Compostela of Rome of naar een van de honderden andere pelgrimsoorden in Europa. Wie vanuit het Heilig Land in zijn vaderstad terugkeerde werd beschouwd als een belangrijk en bijzonder mens, die het spoor van Christus had gevolgd en in diens nabijheid was geweest. Een aantal steden heeft Jeruzalembroedersschappen gekend, waarvan oud-Jeruzalemvaarders lid werden. Zo ook Haarlem. Leden van de Haarlemse Jeruzalembroederschap, de 'goede mannen die tot Jeruzalem geweest hebben', hadden niet alleen een bijzondere rol bij de grote stadsprocessie op Palmzondag, ze hielden die dag ook een jaarlijkse broederschapsmaaltijd, hadden een eigen altaar en een kapel in de Sint Bavokerk en lieten zich door Jan van Scorel vereeuwigen.

Het Land van Belofte gaat, zoals gezegd, over drie Jeruzalemvaarders, en het is niet onwaarschijnlijk dat het tafelspel ergens in de zestiende eeuw door Trou is opgevoerd tijdens de jaarlijkse maaltijd van de Haarlemse Jeruzalembroederschap. Deze broederschap moet rond 1580 zijn opgeheven, zo'n 440 jaar geleden. Van het archief is geen snippetje papier bewaard gebleven. De uitvoering van dit unieke theaterstuk in september 2022 was vermoedelijk de eerste uitvoering in vier of vijf eeuwen.

Met de uitvoering van dit tafelspel verscheen ook een boek *Het Land van belofte. Het tafelspel van Schipper, Pelgrim en Post. Bezorgd, hertaald en ingeleid door Bart Ramakers*,

met medewerking van Groningse studenten Nederlands. Haarlem, 152 pag. met een Ten Geleide ‘Rederijkers in Haarlem’ van Maarten Duijnste, keizer van Trou Moet Blycken en een Ten geleide ‘Toneel uit de tijd van Coornhert’ van Wim Cerutti, voorzitter van de Coornhert Stichting Haarlem. Alle toneel- en maaltijdgangers kregen een exemplaar ten geschenke.

Beide uitvoeringen waren enorm geslaagd: door de prachtige sfeer in de Gravenzaal, de uitgebreide inleiding van Bart Ramakers, het geweldige acteren van de drie spelers (Marieke de Kruijf, Vastert van Aardenne en Ian Bok), de voortreffelijke maaltijd en het historisch karakter van dit alles.

Uitgaven

Uitkoop theatergroep ‘De Kale’: € 3000; maaltijd 120 pers.: € 8871,90; menukaart 302,50; fotograaf 423,50. Totaal: € 12.597,90.

Bereik. Er waren op 15 september 120 toneel- en tafelgangers.

8. 17. Scholendebat

Coornhert Lyceum, 28 oktober.

Coornhert verspreidde zijn denkbeelden op allerlei manieren: door boeken en pamfletten, door prenten, toneelstukken en liederen, maar ook door het organiseren van openbare debatten, zogenaamde disputaties, met allerlei instanties, geleerden en predikanten: in Delft (1578), Leiden (1578), Haarlem (1579) en Den Haag (1583). Het debat is de laatste decennia door veel scholen (her)ontdekt als middel om gefundeerd en respectvol met elkaar in gesprek te gaan over, ook voor jongeren, belangrijke vraagstukken. In Haarlem bestaat bij verschillende scholen, waaronder het Mendel-college, een traditie van (oefenen in) debatteren. Ook het Coornhert Lyceum is de laatste jaren actief met schooldebatten.

In goed overleg met de leiding van het Coornhert Lyceum besloot ons bestuur het Nederlands Debat Instituut, dat zeer veel ervaring heeft met het organiseren van schooldebatten, te vragen een schooldebat te organiseren, waarbij zou worden gediscussieerd over stellingen m.b.t. thema’s die verband houden met kerndenkenbeelden van Coornhert. Na een uitgebreid en zorgvuldig voortraject was het op 28 oktober zover. In de aula van het Coornhert Lyceum vond, onder leiding van het Debat Instituut, een debat plaats met als deelnemers teams van het Mendelcollege (Haarlem), het Atheneum College Hageveld (Heemstede), het Haarlemmermeer Lyceum en het Coornhert Lyceum zelf.

De vier scholen debatteerden in parlementaire debatform. Ieder team bestond uit vier sprekers uit de bovenbouw van havo/vwo. Onder de professionele leiding van het Nederlands Debat Instituut voltrok zich een strak geordend programma. Naast de leerlingen/debaters speelden de debatleider/dagvoorzitter en een jury een belangrijke rol. De jury bestond uit vier personen; een juryvoorzitter van het Nederlands Debat Instituut, een bestuurslid van onze stichting en iemand namens de stichting en – heel belangrijk – een leerling uit een vorig toernooi die de tijd bewaakte. Tijdens het debat werd niet alleen gelet op de presentatie (kijkt een spreker voldoende naar de jury en het publiek en niet steeds naar zijn tekst, ondersteunt zijn lichaamstaal de boodschap die hij brengt, zit er humor in zijn verhaal etc.), maar ook op de argumentatie. Gekeken werd of er structuur in het betoog zat, of er voldoende naar de tegenstander werd geluisterd, of de eigen argumenten met goede voorbeelden werden ondersteund etc.

In de 1^e ronde werd door twee scholen gediscussieerd over de stelling: ‘Accounts van influencers die fake-nieuws verspreiden moeten gedeactiveerd worden’. De stelling in de 2^e ronde, met de twee andere scholen, luidde ‘Elke leerling moet per schooljaar vier culturele instellingen bezoeken’. Na deze rondes vond een zogenaamd Ludiek Lagerhuisdebat plaats, met de stelling: ‘De mens is van nature goed’, waaraan alle leerlingen meededen. Hierbij mochten de voor- en tegenstanders elkaar volgens de regels van de kunst interrumpen. De winnaars van de 1^e en de 2^e ronde kwamen in het finaledebat terecht, waarin gedebatteerd werd over de stelling: ‘Zolang de woningnood voortduurt moet het verboden zijn om uit huis te gaan voor je 25^e jaar’. Na het laatste juryberaad werden de uitslagen bekend gemaakt; voor de school met het beste team en de beste individuele debater uit het Ludieke Debat. Onder luid applaus en geroffel op de tafels werd de prijs voor het beste debatteam uitgereikt aan het Haarlemmermeer Lyceum, terwijl de prijs voor de winnaar van het individuele debat ging naar Ivar Vialard van het Mendelcollege.

Al met al een bijzonder leerzame middag, waarbij, geheel in de geest van Coornhert, pittig maar in een verdraagzame sfeer, van gedachten werd gewisseld.

Uitgaven

Vergoeding aan Debat Instituut: € 3500.

Bereik. Er waren op de debatdag ca. 70 personen aanwezig: dagvoorzitter, de vier debatteams, jury en begeleiders/toehoorders in de aula.

8.18. Project ‘Vluchtelingen zoals Coornhert’

In Haarlem wonen heel wat mensen, die gevlucht zijn voor (oorlogs)geweld of (net als Coornhert) vanwege hun mening en denkbeelden. Wie zijn deze vluchtelingen of statushouders? Wat is hun verhaal? Hoe vinden ze hun weg in de Haarlemse samenleving. Wie helpen hen daarbij? Wat willen ze? Wat vinden ze van ons? Wat kunnen we van hen leren en wat kunnen wij voor hen betekenen? Allemaal vragen waar veel mensen, onder wie jongeren, mee zitten. Gevoelens van onbekendheid en onvrede tot xenofobie spelen hierbij niet zelden een rol.

Na diverse contacten met Vluchtelingenwerk Nederland besloot ons bestuur aan te haken bij een project ‘Bekend maakt bemind’ van Vluchtelingenwerk Nederland, waarbij een medewerker van Vluchtelingenwerk Nederland en een statushouder een schoolklas bezoeken. Hierbij wordt informatie gegeven over de vluchtelingenproblematiek, waarna de statushouder zijn of haar levensverhaal verteld. Vaak ontstaat dan bij de leerlingen meer begrip voor de mens achter te statushouder.

De uitvoering van dit project op scholen in Haarlem en de regio is op enkele scholen gestart maar nog niet afgerond. Dit zal de eerste helft van 2023 geschieden.

Ook zal een gezamenlijke maaltijd worden georganiseerd van nader te selecteren statushouders en vrijwilligers van Stem in de Stad, waarbij het de bedoeling is dat na of tijdens een kennismakingsbijeenkomst, gezamenlijk een menu wordt samengesteld. Vervolgens samen inkopen doen, samen koken en samen eten. Met bijv. muzikale of andere intermezzi.

Uitgaven (geraamd, realisatie in 2023):

‘Bekend maakt bemind’: € 1500; ‘Samen eten’: € 2500. Totaal: € 4000.

Bereik. Nog niet bekend (vermoedelijk ca. 75 personen).

8.19. Voices of Tolerance

Project t.b.v. Coornhert Lyceum, 2022.

Het Amsterdamse Museum Ons' Lieve Heer op Solder, waarvan de kern wordt gevormd door een zeer goed bewaard gebleven katholieke schuilkerk, wil niet alleen laten zien wat geloofsvrijheid en (in)tolerantie vroeger betekenden, maar probeert ook de geschiedenis aan het heden te koppelen. Het heeft daartoe voor jongeren een educatief programma: 'Voices of Tolerance' ontwikkeld met als doel een bijdrage te leveren aan meer begrip voor religieuze diversiteit en sociale cohesie in onze samenleving. Katholieken mochten destijds hun geloof niet in het openbaar uitoefenen. Maar hoe vrij ben je als je je geloof of identiteit moet verbergen? Vandaag de dag zijn die vragen nog steeds belangrijk. Voices of Tolerance nodigt leerlingen uit hun stem te laten horen rond thema's als vrijheid, tolerantie en (religieuze) diversiteit. Belangrijke onderwerpen waar iedere jongere anders over denkt. Hoe tolerant vinden jongeren de samenleving, elkaar en zichzelf? En wat zijn hun ervaringen daarmee? Bij het Voices of Tolerance-programma gaat het niet zozeer om kennisoverdracht van leraar naar leerling, of van museum naar bezoeker, maar om uitwisseling van ervaringen tussen jongeren onderling en jongeren en maatschappelijke partners.

Het programma omvat een speciale rondleiding van een klas in het museum, onder leiding van speciale Tolerance-medewerkers, die de leerlingen tijdens en na de rondleiding stimuleren zich uit te spreken over wat ze hebben gezien. Een volgend onderdeel zijn twee creatieve workshops in de klas waarbij aansprekende rolmodellen, die de taal van de jongeren spreken, met de leerlingen in gesprek gaan over cultuur, religie, seksuele geaardheid, identiteit en het omgaan met verschillen. De workshops worden afgesloten met een creatief product, zoals een rap, gedicht of foto, waarin de leerlingen hun stem laten horen. Ter voorbereiding wordt lesmateriaal beschikbaar gesteld dat speciaal voor dit project is ontwikkeld.

In goed overleg met de leiding van het Coornhert Lyceum besloot ons bestuur het Voices of Tolerance-programma aan het Coornhert Lyceum voor een aantal klassen aan te bieden. Dat is inmiddels voor een deel gebeurd. Het bleek niet eenvoudig om de uren die nodig zijn voor deelname aan het Voices of Tolerance-programma in te passen in het al zwaar beladen lesprogramma van het Coornhert Lyceum. Hopelijk kan het project in 2023 worden afgerond.

Uitgaven

Reeds gerealiseerd € 735,75; kosten vervolg in 2023 geraamd op € 1500.

Totaal: € 2235,75.

Bereik. Het Voices of Tolerance-programma heeft in 2022 circa 100 leerlingen bereikt.

8.20. Coornhert-stadswandeling

In 2018 is door onze stichting een Coornhert-stadswandeling ontwikkeld. Deze is in gedrukte vorm opgenomen in het inleidend boekje over Coornhert dat wij in 2018 publiceerden (*Dirck Volckertszoon Coornhert: een strijdbare Haarlemse humanist*) maar is ook digitaal beschikbaar via de homepage van onze website www.coornherthaarlem.nl

Uitgaven

Geen kosten ten laste van de CSH.

Bereik. Hoeveel mensen de Coornhert-wandeling op eigen gelegenheid hebben gemaakt, is niet bekend.

8.21. Coornhert-lezingen

Een groot aantal organisaties, service-clubs etc. is door onze stichting eind 2021 aangeschreven met het aanbod dat bestuursleden bereid waren om niet een lezing te houden over leven, werk en denkbeelden van de historische figuur Coornhert, maar ook over de betekenis voor onze tijd van Coornherts denkbeelden op het gebied van tolerantie, gelijkheid, (godsdienst)vrijheid en rechtvaardigheid. Dat aanbod is goed gevallen, want maar liefst voor achttien organisaties is een Coornhertlezing met PowerPointpresentatie gehouden, waarvan vijftien door het bestuurslid Peter van Wingerden.

Het betrof Innerwheel (21 aanwezigen), Past Rotarians (19), WijHeemstede (13), Rotary club (RC) Santpoort (19), RC Haarlem (22), Vrienden Noord-Hollands Archief (20) Historische Vereniging Haerlem (45), RC Haarlem Spaarne (20), Vrijmetselaars Haarlem (28), RC Heemstede (20), Probus 6 (23), Bloemendaal (15), Vrienden Dorpskerk Bloemendaal (20), Historische Vereniging Heemstede Bennebroek (90), Probus Kennemerland (24), De Kapel Bloemendaal (35), Welzijn Aerdenhout (22), Lions Haarlem (15). Op de rol staan nog Orde van de Prince en Historisch Genootschap Midden-Kennemerland, Beverwijk.

Uitgaven

Geen kosten ten laste van de CSH.

Bereik. Bij de achttien lezingen waren in totaal 471 aanwezigen.

8.22. Humanistisch Verbond

Lezing, Sociëteit Vereniging, 22 sept.

De humanisering van de samenleving, met als basis respect voor de gelijkwaardige medemens, is cruciaal in het denken van Coornhert. Het is niet voor niets dat Coornhert een humanist wordt genoemd. Ons bestuur vond het dan ook belangrijk om te pogen in het kader van het Coornhert500-jaar met het Humanistisch Verbond Nederland tot samenwerking te komen en te kijken of gezamenlijk een project kon worden opgezet dan wel om leden van het Humanistisch Verbond goed te informeren over of uit te nodigen voor activiteiten van de Coornhert Stichting Haarlem. Ook na contacten met het landelijk bureau en de afdeling Haarlemmerland is dat helaas niet gelukt. Wel nam de afdeling Haarlemmerland het initiatief tot een lezing door prof. dr. Joachim Duyndam 'De vrije wil en het vrije woord', gehouden op 22 sept. in Sociëteit Vereniging in Haarlem. waarin de "vrije wil" werd belicht vanuit de zienswijze van Coornhert. Het humanisme dient, aldus Duyndam, te streven naar ruimte voor zowel de vrije wil als het vrije woord. Het humanisme moet op zoek naar de openheid waarbinnen de vrije wil ondanks de vele begrenzingen weer ruimte krijgt en het vrije woord mag en kan worden verkondigd. Zonder te vervallen in dogmatische regelgeving maar met respect en vertrouwen in elkaars mening; waar de vrije dialoog ruimte geeft in plaats van te leiden tot gelijkhebbende discussies. Het kan de vrede bevorderen, maar helaas is er nog een lange weg te gaan, aldus Duyndam.

Uitgaven.

Geen kosten ten laste van CSH.

Bereik. De lezing werd meegemaakt door 47 personen.

8.23. Coornhert-muur

De Stichting Literair Haarlem heeft het plan 'Haarlemse Muren' van Haarlemmer Bas Kamps 'geadopteerd', een initiatief om het literaire erfgoed van Haarlem zichtbaar te maken in het straatbeeld door teksten op muren te plaatsen. Het project Haarlemse Muren is op 23 april 2021 van start gegaan met de onthulling door burgemeester Jos Wienen van de tekst van Coornhert 'Wie niet twijfelt, leert niets', geschilderd op een muur grenzend aan het parkeerpleintje in de Jansstraat. De vormgever en kunstenaar Jean Paul Mombers tekende voor het ontwerp, waarbij ook verwezen wordt naar de grafische traditie in Haarlem. Het pleintje is inmiddels (informeel) voorzien van een naambordje 'Coornhertplein'. Coornhert heeft een paar honderd meter verder in de Jansstraat gewoond en 'om de hoek' (in de Hoofdwacht) gewerkt.

Uitgaven.

Geen kosten ten laste van de CSH.

Bereik. Het is zeer lastig om een schatting te maken hoeveel mensen de korte tekst inmiddels hebben gezien en daadwerkelijk gelezen. Het 'Coornhertplein' ligt aan de Jansstraat, op een druk punt vlak bij de Grote of St.-Bavokerk. Honderden fietsers en voetgangers komen hier dagelijks langs. Gesteld dat 20 mensen per dag deze tekst en de naam Coornhert tot zich hebben nemen, dan zou het (in de ca. 700 dagen dat de tekst daar te zien is) gaan om 14.000 personen. In het totaal aan bereik nemen we dit aantal overigens niet mee.

8. 24. Coornhert-gedenksteen

Nieuwe Kerk Amsterdam, 28 okt.

Sinds 2018 is in de Nieuwe Kerk een schrijverspantheon in ontwikkeling, een ereplaats om literaire grootheden te herdenken. Daartoe wordt een steen of zerk van flinke afmetingen, voorzien van de naam van de schrijver en een korte tekst, als ware het een grafsteen, in de kerkvloer ingemetseld. Na Hella Haasse, Joan Huizinga, Multatuli en Willem Frederik Hermans, was nu als vijfde Dirck Volckertszoon Coornhert uitverkoren.

Tijdens de sfeervolle plechtigheid kwam een drietal sprekers aan het woord.

Eerste spreker was de voorzitter van de Coornhert Stichting Haarlem Wim Cerutti, die een samenvatting gaf van de belangrijkste denkbeelden van Coornhert om te komen tot een rechtvaardige samenleving: vrijheid, gelijkwaardigheid, tolerantie, kennis, waarheid en naastenliefde.

Boris Dittrich, oud-tweede kamerlid en oud-fractievoorzitter van D66, lang werkzaam bij Human Rights Watch, voorvechter van de gelijke behandeling van de LHBTIQ+-gemeenschap, oud-rechter en nu lid van de Eerste Kamer, prees de enorme denkkraft van Coornhert en belichtte diens rol bij de humanisering van het strafrecht. Hij betoogde dat er de laatste jaren vanuit de samenleving en de politiek teveel wordt geroepen om zwaardere straffen en dat naar aanleiding daarvan wetgeving de positie van de rechter kan beperken. Deze moet echter in onafhankelijkheid kunnen afwegen en de straf en strafmaat kunnen toesnijden op ieder individueel geval. Geef de rechter de vrijheid om maatwerk te leveren, zo bepleitte Dittrich.

Minister voor Rechtsbescherming Franc Weerwind (D66), oud-burgemeester van Velsen en Almere hield tenslotte een bevlogen betoog hoe hij bij het denken over verschillende onderdelen van zijn portefeuille zich ook liet inspireren door het wijze en milde gedachtengoed van Coornhert. Kritisch meedenken vanuit de maatschappij over ontwikkelingen in het strafrecht in de meest brede zin juicht hij toe.

Met enkele leerlingen van het Coornhert Lyceum onthulden de sprekers vervolgens de Coornhert-gedenksteen. Hierop staat een van de vermaarde oneliners van Coornhert: ‘wie nimmer twijfelt, leert niet’.

Er was door de Nieuwe Kerk, net al bij de eerdere gedenksteenonthullingen, een informatief boekje gemaakt over Coornhert, waarvan de tekst grotendeels was aangeleverd vanuit onze stichting.

Al met al een door de Nieuwe Kerk prachtig verzorgde avond waarmee Amsterdam zich schaarde bij de steden die aandacht besteden aan de herdenking van het vijfhonderdste geboortjaar van Coornhert.

Uitgaven

Geen kosten ten laste van de CSH.

Bereik. Er waren op 28 okt. ca. 125 gasten aanwezig.

8.25. Dagboek van een ooggetuige van het beleg

Een belangrijke gebeurtenis tijdens het leven van Coornhert was het beleg door de Spanjaarden. De meer uitgebreide en beste bron tot de kennis van het Haarlemse beleg is het vermaarde dagboek (‘Memoriael’) van de Haarlemmer Willem Janszoon Verwer dat loopt van 11 maart 1572 tot december 1581. Het is 50 jaar geleden uitgegeven in de oorspronkelijke zestiende-eeuwse taal. Dat kunnen weinig mensen tegenwoordig meer lezen en spreekt vrijwel niemand meer aan. Het boek is overigens alleen nog antiquarisch verkrijgbaar. Barbara Kooij heeft inmiddels een fraaie hertaling gereed. Gezien de nauwe band tussen Coornhert en de beginjaren van de Opstand (1566- 1576) is het passend deze hertaling (met inleiding, noten en toelichting en afbeeldingen) als een uitgave van de Coornhert Stichting Haarlem het licht te doen zien. Het eerste exemplaar zal worden gepresenteerd op 13 juli 2023, de dag dat precies 450 jaar tevoren Haarlem zich moest overgeven aan de Spanjaarden. De bijdrage van de Coornhert Stichting Haarlem om deze uitgave mogelijk te maken is geraamd op € 4700. Ook van derden zal financiële ondersteuning worden gezocht.

Uitgaven (geraamd): €4700.

Bereik. Is nog niet aan de orde.

8.26. Website

De Coornhert Stichting Haarlem heeft een uitgebreide website, www.coornherthaarlem.nl die vanaf eind februari 2020 operationeel is. Teksten en beeldmateriaal zijn door ons bestuur aangeleverd, de hele vormgeving en productie van de site is gedaan door Fonts + Files. Dit bedrijf tekende ook voor de vormgeving van de Kenau-tentoonstelling, van de boeken over het Beleg/Kenau, van het boek ‘Coornhert op zoek naar waarheid’, van ‘Kunstenaars in het spoor van Coornhert’ en van ‘Land van belofte’. Zij houden ook de website actueel.

Uitgaven

Ontwerp en productie website: € 3630; aanvullingen/wijzigingen door webbeheerder: € 1633,50; hosting etc.: € 290,35. Kosten in 2023 geraamd op € 1300. Totaal: € 6853,85.

Bereik. Hoe vaak de website is bezocht, is niet bekend.

8.27. Overige Communicatiemiddelen

- In februari 2022, bij de start van het Coornhertjaar, zijn 3500 Coornhert-flyers gedistribueerd.
- Een voor onze stichting belangrijk communicatiemiddel was de digitale maandelijkse Nieuwsbrief van de Historische Vereniging Haarlem. Deze vereniging telt ruim 1500 leden. In deze Nieuwsbrief hebben herhaaldelijk (uitgebreide) artikelen gestaan over het Coornhertjaar, oproepen om aan activiteiten deel te nemen of evenementen te bezoeken etc. Zeer conservatief schattend stellen we het aantal personen dat over Coornhert500 via dit medium zijn bereikt op 2000.
- de ca. 350 donateurs van de Stichting Vrienden van het Noord-Hollands Archief, zijn via de periodiek verschijnende digitale Vriendenbrief enkele keren geattendeerd op Coornhert-evenementen en daarvoor expliciet uitgenodigd. Zeer conservatief schattend stellen we het aantal personen dat in verband met Coornhert500 via dit medium zijn bereikt op 350.

pers

- Er zijn voor veel evenementen persberichten naar de lokale en regionale media gezonden en er is herhaaldelijk persoonlijk contact opgenomen met journalisten. Het ging daarbij in hoofdzaak over drie onderwerpen: Coornhert, Beleg, Kenau. Coornhert wordt door de redacties van de lokale dag- en weekbladen blijkbaar voor hun lezers te moeilijk of te weinig interessant geacht, want daarover verschenen slechts enkele artikelen. In de stadsglossy HRLM verscheen aan het begin van het Coornhert500 jaar overigens een uitstekende bijdrage van 5 pagina's over Coornhert.

De tentoonstelling over het beleg kreeg behoorlijk aandacht. Over de tentoonstelling over Kenau verscheen een volledige pagina in Haarlems Dagblad met als kop: 'Kenau krijgt hier eindelijk de plek die zij verdient'. De kroon spande het toneelstuk uit de tijd van Coornhert in de feeëriek Gravenzaal van het stadhuis, opgevoerd tijdens een maaltijd. Hierover verschenen maar liefst twee pagina vullende artikelen.

Ronduit teleurstellend was dat Haarlems Dagblad verstek liet gaan tijdens het Tolerantie publiekscongres op 20 april. Een fotootje van de winnaars van de Coornhertprijs kon er nog net af. De landelijke start van de herdenking van een zeer belangrijke Haarlemmer en nationale cultuurdrager, met een keur van belangrijke sprekers en Haarlems dagblad meldde: geen tijd!

Landelijke publiciteit over Coornhert was er weinig. Zelfs aan de belangrijke en inhoudrijke opstellenbundel 'Ware tolerantie', gepresenteerd op 20 april tijdens het Tolerantie-publiekscongres, is door landelijke media nauwelijks aandacht geschonken. De filosoof Erno Eskens behandelt in zijn boek *Denkers en dwalers. Een geschiedenis van de filosofie in de Lage Landen* uit 2022 ook Coornhert. Dat boek kreeg wel aandacht in de landelijke media. Zie bijvoorbeeld het artikel 'Schrijver van de eerste Nederlandse ethiek' door Lodewijk Dros in Trouw, 1 november 2021.

Van recente datum is *Voor mens, volk en vaderland*, een publieksbiografie over Coornhert, door Ruben Buys, een uitgave van de Coornhert Stichting. Ook die kreeg aandacht in de landelijke media. Zie daarvoor bijvoorbeeld de recensie in NRC van 16 februari 2023 door René van Stipriaan, met als kop 'Waarom is Dirck Volkertsz Coornhert niet veel beroemder?'

Er is nog een lange weg te gaan om Coornhert de plaats te geven die hij verdient: naast Erasmus, Descartes en Spinoza. Onze stichting hoopt daaraan een bijdrage te blijven leveren.

Uitgaven.

-flyer 5000 ex., € 429,55; Coornhert-portret in reuze formaat € 248,05. Kosten 2023 geraamd op € 500. Totaal: 1177,60.

8.28. Algemene en bestuurskosten

Kosten van vervoer, overleg, representatie, kleine uitgaven, kantoorbenodigdheden, kopiëren, voorbereiding publicaties, bankkosten: € 1415, 65. Kosten 2023, waaronder continuering bankrekening, geraamd op € 500. Totaal: € 1915,65.

8.29. Onvoorzien

Voor 2023 lijkt het goed om een post onvoorzien van € 1400 op te nemen.

9. Uitgaven, inkomsten, dekking

Hierboven, in hoofdstuk 8, zijn de 27 projecten/activiteiten van onze stichting geschetst (nrs. 8.1. t/m 8.27, met tot slot een aanduiding van de algemene en bestuurskosten (nr. 8.28) en een post voor onvoorzien (8.29). Per project zijn de uitgaven aangeduid. Het totaal van de bruto uitgaven van alle items (8.1. t/m 8.29) bedraagt **€ 85.393,01**.

Onze stichting kent twee soorten inkomsten:

a. Inkomsten, verbonden met een of meer van de projecten

-Verkoop van een aantal exemplaren van de catalogus 'Kunstenaars in het spoor van Coornhert' aan de kunstenaarsvereniging Kunst Zij Ons Doel € 300. Verkoop van 208 boekjes Beleg/Kenau aan de Historische Vereniging Haarlem met speciale opdruk € 1900,70; van 64 boekjes aan CopyNet: € 960; losse verkoop: € 230. Totaal inkomsten uit boekverkoop: € 3390,70.

- Eigen bijdrage van € 30 p.p. van de 47 deelnemers aan de excursie (zie nr. 8.14): € 1440.

- Eigen bijdrage van € 47,50 p.p. van de 118 deelnemers aan toneelstuk/maaltijd (zie nr. 8.16): € 5605,-

Totaal inkomsten : **€ 10.435,70**

Totaal netto uitgaven: € 85.393,01 minus € 10.435,70= **€ 74.957,31**

b. Inkomsten uit subsidies

De netto uitgaven, zoals hierboven aangeduid, van € 74.957,31, worden gedekt door de volgende toegekende en uitbetaalde resp. toegezegde subsidies.

- VSB-Fonds	€ 19,500,-
- Gemeente Haarlem	€ 10.000,-
- Jacobus van Zantenfonds, Haarlem	€ 10.000,-
- J.C. Ruigrok Stichting, Haarlem	€ 10.000,-
- Historische Vereniging Haarlem	€ 6.000,-
- Stichting Hofje Codde en Van Beresteyn, Haarlem	€ 5.000,-
- Prins Bernhard Cultuurfonds afd. Noord-Holland*	€ 5.000,-
- Sint Jacobs Godshuis	€ 3.000,-
- Stichting Vrienden van het Noord-Hollands Archief	€ 2.500,-
- Stichting Zabawas*	€ 2.500,-
- Fonds N.N., Haarlem	€ 1.500,-
Totaal	€ 75.000,-

*= De subsidies van het Prins Bernhard Cultuurfonds en van Zabawas zijn toegezegd maar nog niet toegekend/uitbetaald.

10. Bereik

De drie tentoonstellingen in Museum Haarlem (nrs. 2, 3 en 9) trokken samen 6560 bezoekers. De Kenau-tentoonstelling in de Hoofdwacht (nr. 4), in combinatie met de drukkerij in het onderhuis (nr. 12) en de opengestelde Hoofdwacht (nr. 13) trok 4200 bezoekers. De tentoonstellingen in het Coornhert Lyceum (nr. 5), bij CopyNet (nr. 6), in de stadhuis (nr. 7) en bij antiquariaat De Vries (nr. 8) trokken samen in totaal 2925 bezoekers. Op de negentien lezingen (nrs. 21 en 22), kwamen 518 mensen af. Het debat over Cancel Culture (nr. 11) werd door 325 mensen meegemaakt (incl kijkers naar de live streaming). Het publiekscongres (nr. 1 en 10) telde 145 deelnemers, het tafelspel in de Gravenzaal (nr. 16) trok 120 mensen. Het programma Voices of Tolerance (nr. 19) bereikte zo'n 100 leerlingen. De overige evenementen (nrs. 14, 15, 17, 24) telden in totaal 288 deelnemers. Met communicatiemiddelen als flyers, Nieuwsbrief Historische Vereniging Haerlem en Vriendenbrief van de Stichting Vrienden van het Noord-Hollands Archief werden 5850 mensen bereikt. Totaal 21.031 personen, afgerond: 21.000.

Lezers van artikelen over Coornhert, beleg of Kenau in lokale of regionale media zijn niet meegerekend in het genoemde aantal van 21.000.

Onze stichting was op enigerlei wijze betrokken bij negen publicaties. Deze zijn genoemd in bijlage 2. Bij een drietal publicaties was onze (financiële) betrokkenheid erg belangrijk. Van het boek over het Beleg & Kenau zijn ca. 450 exemplaren door de uitgever of onze stichting verkocht of op andere wijze verspreid. Van 'Coornhert op zoek naar waarheid' zijn ca. 150 exemplaren verspreid, van 'Kunstenaars in het spoor van Coornhert' ca. 350 exemplaren. Dit zijn flinke aantallen, waarover we tevreden kunnen zijn. De bundel 'Ware tolerantie' is door Van Gennep redelijk goed verkocht, namelijk 350 exemplaren. Al deze aantallen zijn voorzichtigheidshalve niet in de bereikcijfers meegenomen.

In het totaal van 21.000 zitten ongetwijfeld dubbelten, bijvoorbeeld van mensen die twee tentoonstellingen hebben bezocht op verschillende locaties. Het aantal bezoeken aan evenementen en deelname aan activiteiten is gemeten, niet de verschillende bezoekers. Met 21.000 contacten met Coornhert (door bezoeken aan onderdelen van ons jaarprogramma, of het via publicaties nader kennismaken met Coornhert en zijn denkbeelden, kunnen wij, dunkt ons, zeer tevreden zijn.

11. Vervolg

Niet alle projecten in het kader van de Coornhert-herdenking konden in 2022 worden afgerond. Het project met Vluchtelingenwerk Nederland loopt nog tot medio 2023 door (zie hierboven, project nr. 18). Ook project nr. 19 Voices of Tolerance is nog niet als afgerond te beschouwen. Project nr. 25 betreft het publiceren van een hertaling in modern Nederlands van het zogenaamde Memoriael van Verwer over het Spaanse beleg, door Barbara Kooij. De afronding van de hertaling van dit omvangrijke dagboek bleek in 2022 niet haalbaar. Barbara Kooij was namelijk ook intensief betrokken bij de inhoudelijke aspecten van de Beleg-tentoonstelling in Museum Haarlem en bij de Kenau-tentoonstelling in de Hoofdwacht. Ook was zij een van de drie auteurs van het boek dat beide tentoonstellingen begeleidde.

Het werk van de Coornhert Stichting Haarlem is na de herdenking van het vijfhonderdste geboortjaar van Coornhert natuurlijk niet ten einde. Een programma als in 2022 is binnen afzienbare tijd niet voor herhaling vatbaar. De Coornhertprijs, zo is al in ons Beleidsplan uit 2021 aangegeven, zal elke drie jaar worden toegekend, voor de tweede keer dus in 2025. Het bestuur heeft de toekenning van de Coornhertprijs in 2025 als voorlopige horizon gekozen. Dan is het tijd voor een (gedeeltelijke) vernieuwing van het bestuur en voor nieuwe ideeën en mogelijk een nieuwe aanpak. In het jaar 2023 richt het bestuur zich op de afronding van het Coornhert-programma en een bijeenkomst op 13 juli (presentatie hertaald beleg-dagboek). In 2024 komt de Coornhert Stichting Haarlem met één, nog nader te bepalen evenement. In 2025 is dan de uitreiking in de Gravenzaal van het stadhuis van Haarlem van de Coornhertprijs. Dan zal ook de tweede Coornhertlezing worden gehouden.

12.Samenvatting

Tijdens het Coornhert500-jaar had de Coornhert Stichting Haarlem een omvangrijk activiteitenprogramma. Zo werd meegewerkt aan acht tentoonstellingen en tien publicaties. Zo'n 21.000 mensen werden rechtstreeks bereikt. Het programma werd gedragen door veel lokale organisaties en vrijwilligers. Voor jongeren is vrij veel gedaan, vooral door en met het Coornhert Lyceum. Het programma is financieel mogelijk gemaakt door subsidies van in totaal € 75.000, afkomstig van elf organisaties en instellingen. Hoofdsponsor was het VSB-Fonds. De uitgaven zijn (net) binnen het budget gebleven. Wij zijn veel dank verschuldigd aan onze sponsoren en de velen die ons op andere wijze hebben gesteund.

BIJLAGE 1	
COORNHERT500 PROJECTEN	
Project	Uitgaven t.l.v. Coornhert Stichting Haarlem in euro's
1. Tolerantiecongres	7980,04
2. Tentoonstelling/boekje 'Waarheid'	3542,93
3. Tentoonstelling 'Beleg'	6000
4. Tentoonstelling 'Kenau'/boek Kenau & Beleg	13.301,33
5. Tentoonstelling 'Coornhert Leven, werk, denkbeelden'	746
6. Tentoonstelling 'Haarlem 1572-1573 in beeld'	-
7. Tentoonstelling en boek 'Kunstenaars in het spoor van Coornhert'	3307,53
8. Verkoopexpositie 'Beleg etc. in boek en prent'	-
9. Tentoonstelling en boekje 'De stem van de burger'	500
10. Coornhertprijs	8059,69
11. Discussieavond Pletterij	250
12. Coornhert-drukkerij	1078,19
13. Openstelling Hoofdwacht	-
14. Excursie Gouda en Dordrecht	2246,55
15. Kunst in het Coornhert	-
16. Toneel/maaltijd	12.597,90
17. Scholendebat	3500
18. Vluchtelingen-project	4000
19. Voices of Tolerance-project	2235,75
20. Coornhert-stadswandeling	-
21. Lezingen	-
22. Humanisten	-
23. Coornhert-muur	-
24. Coornhert-gedenksteen Nieuwe Kerk Amsterdam	-
25. Publicatie Beleg-dagboek	4700

26. Website	6853,85
27. Overige communicatiemiddelen	1177,60
28. Algemene kosten, bestuur etc.,	1915,65
29. Onvoorzien	1400
Totaal bruto uitgaven 1 t/m 29	85.393,01
Inkomsten uit verkoop boeken, eigen bijdrage deelnemers excursie (project 14) en toneel/maaltijd (project 16)	10.435,70
Totaal netto uitgaven 1 t/m 29	74.957,31
Dekking door elf ontvangen/toegezegde subsidies , totaal:	75.000,00

Bijlage 2

Publicaties in 2022/2023 waarbij de Coornhert Stichting Haarlem was/is betrokken

Wim Cerutti, Barbara Kooij en Maria van Vlijmen, *Haarlem 1572-1573. De stad belegerd en verdedigd & Kenau: een Hollandse heldin*. Uitgeverij Loutje, Haarlem, april 2022, 128 pag. Een uitgave van de Coornhert Stichting Haarlem.

Emma C. de Jong, *Dirck Volckertszoon Coornhert (1522-1590) op zoek naar waarheid*. Met een voorwoord van Wim Cerutti. Uitgeverij Loutje, Haarlem, april 2022, 64 pag. Een uitgave van de Coornhert Stichting Haarlem.

Marcel ten Hooven (red.), *Ware tolerantie. Hoe we onszelf kunnen zijn en elkaar toch kunnen verdragen*. Opstellenbundel van eenentwintig auteurs. Uitgeverij Van Gennep, april 2022, 293 pag. Verschenen in de reeks Bibliotheca Dissidentium Neerlandicorum van de Coornhert Stichting. Mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Coornhert Stichting Haarlem.

Haarlem 1572-1573 in beeld. Boekje behorend bij een gelijknamige expositie bij CopyNet. Uitgave CopyNet, Cronjéstraat, april 2022, 16 pag.. Met inleiding door Wim Cerutti

Kunstenaars in het spoor van Coornhert. Met een voorwoord van Wim Cerutti. Een uitgave van de Coornhert Stichting Haarlem en Kunst Zij Ons Doel. Fonts + Files, Haarlem, sept. 2022, 30 pag.

Harm van Ee, *De stem van de burger*. Met een voorwoord van Peter van Wingerden. Een uitgave van het Coornhert Lyceum en de Coornhert Stichting Haarlem. Haarlem sept. 2022, 36 pag.

Het beleg van Haarlem, Kenau en Coornhert in boek en prent. Minicatalogus bij een verkoopexpositie bij Antiquariaat De Vries & De Vries. Met een korte inleiding door Wim Cerutti. Haarlem sept. 2022, 4 pag.

Het Land van belofte. Het tafelspel van Schipper, Pelgrim en Post. Bezorgd, hertaald en ingeleid door Bart Ramakers, met medewerking van Groningse studenten Nederlands. Uitgeverij Loutje, Haarlem, sept. 2022, 152 pag. Met een Ten Geleide 'Rederijkers in Haarlem' van Maarten Duijnsteek, keizer van Trou Moet Blycken en een Ten geleide 'Toneel uit de tijd van Coornhert' van Wim Cerutti.

Dirck Volckertsz. Coornhert. Boekje ter gelegenheid van de onthulling van een Coornhert-gedenksteen in de Nieuwe Kerk in Amsterdam op 28 oktober 2022. 10 pag.

Barbara Kooij, *Dagboek van een ooggetuige van het Haarlemse beleg*. Hertaling van het Memoriael van Willem Janszoon Verwer (11 maart 1572 - december 1581). Hertaling, inleiding, noten en bijlagen door Barbara Kooij. Uitgeverij Loutje, Haarlem. Verschijnt 13 juli 2023.